

turis sanctis asseratur, lege etiam illud quod prolixius conscriptum misi benignitati tuæ. Si autem illud tibi non vacat legere, nec mihi vacat frustra verba jactare. Possum tamen quantum Dominus dederit facultatis vel dictanti tibi vel scribenti, ego quoque vel dictando vel scribendo ad quod volueris respondere. *Hic Scripturam a me dictatam et relectam ego Augustinus subscripsi.*

EPISTOLA CCXL¹.

Pascentius Augustinum contumeliose compellat, urgens ut proferat quis e tribus personis sit unus Deus, ad conflictum sub arbitris provocans.

«OPTAVERAM te, frater dilectissime, pristini erroris tui consilium deponere, nunc miror te id ipso adhuc permanere, sicut Epistola quam ad me misisti elamat. Nam ita est dignatio tua, sicut sitiens nimio calore accensus, si invenerit aquam coenosam, et se inde ingurgitaverit, postea etiam si limpidam et frigidam reperiens biberit, non satis proficere potest, quandoquidem coeno semel ejus cor et anima obruitur. Denique, quod pace tua dicam, ita est consilium præstantiæ tuæ, sicut arbor curva et nodosa, quæ nihil in se rectum habet, et aciem pervertit oculorum. Rescribit mihi sanctitas tua Patrem Deum, Filium Deum, Spiritum sanctum Deum, sed unum Deum. Quis e tribus unus Deus, an forte est una persona triformis, quæ hoc nomine nuncupetur? Tu si voluisses et confideres de professione tua, resideres me-

¹ Alias CLXXVI. quæ a. d. 440 erat, nunc 63.

eum cum coëpiscopis tuis puro ac pacifico animo et spiritu, et conferres de iis, quæ sunt Dei, et quæ ad gloriam et gratiam spiritalem pertinent. Unde quid opus est scribere et rescribere quod nos non ædificat? »

EPISTOLA CCXLI¹.

Augustinus Deum unum profitetur, triformem negat, conflictum non detrectat, si excipiantur quæ dicuntur.

I. LITTERE tuæ nec ad reddenda convicia me provocare, nec a reddendis litteris revocare potuerunt. Ea quippe quæ scripsisti moverent me, si a veritate Dei, non a potestate hominis dicerentur. « Dixisti consilium meum arborem curvam et nodosam, quæ nihil in se rectum habet, et aciem pervertit oculorum. » Quid in me diceres, si a placito, quod inter nos male statueramus, ergo recessissem, et in re facillima, quæ recte placuerat, curvam refragationem et nodos difficultatis possissem? Neque enim aqua coenosa ingurgitatum me judicares, sed perfidiæ, quod multo pejus est, ebrietate submersum, si non talis post prandium redissem, qualis ante prandium recessissem. Sed ecce numquid non rescripsisti quod voluisti, et nullam calumniam formidasti. Sic ergo potes et cætera, ut sit quod vel nos ipsi, vel alii possint considerare et judicare. Quod enim dicis triformem Dei personam me credere, si legere dignatus fuisses quod aliud aliquanto prolixius misi, et ad ea quæ ibi scripta sunt respondere voluisses, hoc fortasse non dice-

¹ Alias CLXXVII. quæ autem 241 erat, nunc 62.

res. Sed tamen ecce, et hoc ipsam quod triformem Dei personam dicam, et dictasti, et conscriptum misisti, et nullam calumniam timuisti. Ecce ostendisti verum esse quod dico, non ideo te, sicut placuerat cum simul essemus, verba tua dictare noluisse, quia calumniam timebas, sed quia de veritate non confidebas. Modo quia jam tibi placuit dictare, an triformem Dei personam credam; respondeo non me ita credere: una quippe forma est, quia una, ut ita dicam, deitas, et ideo unus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus.

II. Tu autem, peto, digneris breviter respondere, quomodo accipias quod ait Apostolus, « Qui adhæret » meretrici, unum corpus est; qui autem adhæret Domino, unus spiritus est¹. » Diversi enim sexus corpora sibi adhærentia, unum corpus dixit. Et cum spiritus humanus nullo modo possit dicere, Ego et Dominus unum sumus; tamen cum adhæret Domino, unus spiritus est: quanto magis ille qui verissime dixit, « Ego et » Pater unum sumus², » quia inseparabiliter Patri cohæret, ipsi et Pater unus Deus est? Si tamen vel hoc verbum admittitur in illa divinitate, ut dicamus « Cohæret, » quod nunquam omnino vel fuit vel esse poterit ulla distantia separatim. Ad hoc responde, utrum tibi placeat biforem spiritum dici, quando qui adhæret Domino, unus spiritus est. Quod si tibi non placet, nec ego triformem Deum dixi Patrem et Filium et Spiritum sanctum, sed unum Deum. Si autem in præsentia vis ut colloquamur, gratiam quidem habeo dignationi et benevolentiae tuæ. Sed sicut jam mihi aliud quod voluisti rescribere dignatus es; ita dignare rescribere dictaturos nos esse quæ dicturi sumus, et non deero voluntati tuæ, quantum me adjuverit Dominus. Nam si « Scribis et

¹ 1 Cor. vi, 16 et 17. — ² Joan. x, 30.

» scribo » non nos ædificat; quomodo non ædificat « Dicis et dico, » ubi post verborum strepitum non inveniamus quod legendo recenseamus? « Augustinus hæc dictavi, » et relectis subscripsi. » Abstineamus nos a convinciis, ne tempus inaniter impendamus, et ad id quod agitur inter nos potius advertamus.

EPISTOLA CCXLII.

Domino eximio meritoque honorabili et desiderabili ELPIDIO,
AUGUSTINUS.

Augustinus Elpidio Ariano, probans Filium Dei esse Deo æqualem, genitumque ex ipso, non factum: spondens etiam se Ariani ejusdem libello plenius respondurum, si otium et facultas detur.

I. Quis nostrum erret in fide vel in cognitione Trinitatis, alia quæstio est. Gratum sane habeo, quod me quamvis incognitum facie, tamen quia errare credidisti, revocare ab errore conatus es. Hujus tibi benevolentiae mercedem retribuatur Deus, et nosse te faciat quod nosse te putas: res enim ardua est, ut existimo. Et quæso te ne in ullam contumeliæ partem acceperis, quod tibi tantæ cogitationis munus optavi. Vereor enim ne opinatæ scientiæ præjudicium, si non præcepta vera, quæ nequaquam ad te mihi arrogaverim, at certe bona vota nostra, quæ mihi etiam indocto habere de te licet, (non enim perite, sed amice exhibenda sunt,) repellat ab auribus tuis,

¹ Alias et. quæ autem 242 erat, nunc 84.

pötuisque mihi succenseas, quod non tibi jam sicut sapienti gratulatus, quam gratias agas, quod tibi sapientiam deprecatus sim. Verumtamen si ego portans episcopalis nominis sarcinam, libentissime amplector benevolentiam tuam, quod me Bonoso et Jasoni, ut scribis, doctissimis viris, etiam trans mare mittere dignatus es, ad reportandos ex eorum disputationibus uberes fructus; quod denique ad detergendas totius erroris caligines libellum cujusdam episcopi vestri, ingenio et viribus elaboratum, ad me perferendum sollicita benignitate curasti: quanto est æquius te bono animo accipere, quod ea, quæ nullo humano ingenio et viribus dari possunt, a Domino Deo tibi ut concedantur optavi? Apostolus enim inquit, « Non spiritum hujus mundi accepimus, » sed Spiritum qui ex Deo est, ut sciamus quæ a Deo » donata sunt nobis; quæ et loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed docti Spiritu, spiritualibus » spiritalia comparantes. Animalis autem homo non » percipit quæ sunt Spiritus Dei: stultitia est enim » illi⁴. »

II. Magis ergo tecum, si fieri posset, mallet quærere, quousque appellandus sit animalis homo, ut si eum jam transcendimus, recte fortasse illa, quæ supra humanam mentem atque intelligentiam incommutabiliter manent, aliqua ex parte nos attigisse gaudeamus. Cavendum est enim, ne propterea videatur stultum, cum Filium Patri audimus æqualem, quia hominem animale adhuc agimus, de quo dictum est, quod « Stultitia sunt illi quæ » sunt Spiritus Dei². » Quanquam sane majestas illa supra cuncta sublimis a spiritualibus cogitari possit, a nullo autem possit effari: videre tamen, quantum arbitror, facile est, non esse factum per quem facta sunt omnia,

¹ 1 Cor. II, 12. — ² Ibid.

et sine quo factum est nihil. Si enim per se ipsum factus est, erat antequam fieret, ut fieri per se posset: quod certe tanto absurdus dicitur, quanto vanius cogitatur. Si autem non per se factus est, non est factus omnino, quoniam quidquid factum est, per ipsum factum est. « Omnia enim per ipsum facta sunt, et sine ipso factum » est nihil⁴. »

III. Miror parum attendi quæ tam expresse Evangelista voluit intimare, ut neminem dissimulare permitteret. Non enim satis fuit dicere, « Omnia per ipsum facta » sunt, » nisi adderet, « Et sine ipso factum est nihil. » At ego quamvis tardus, et nondum deteresa caligine, saucium mentis oculum gerens ad intuendam Patris et Filii incomparabilem ineffabilemque præstantiam, tamen hoc tota facilitate complector, quod nobis in Evangelio propterea præseminatum est, non ut hic comprehenderemus illam divinitatem, sed ut hinc admoneremur, non oportere nos de temeraria comprehensione jactare. Si enim omnia per ipsum facta sunt, quidquid non per ipsum factum est, non est factum. Ipse autem per se factus non est: non est igitur factus. Et omnia per ipsum facta esse ab Evangelista credere cogimur: ab eodem ergo cogimur eum factum esse non credere. Item, si sine ipso factum est nihil, ipse ergo nihil est, quia sine se factus est. Quod si opinari sacrilegum est; restat ut fateamur, non sine se factum esse, aut factum non esse. Non autem sine se factum esse, non possumus dicere. Si enim ipse se fecit, jam erat antequam fieret: si autem ad se faciendum alteri, a quo factus est, adjutorium præbuit; nihilominus ut se adjuvante ipse fieret, jam erat antequam fieret. Relinquitur itaque ut sine se factus sit. Quidquid autem sine illo factum est, nihil est. Aut nihil est igitur, aut

¹ Joan. I, 3.

factus non est : sed non est nihil, factus igitur non est. At si factus non est, et tamen Filius est, sine dubio natus est.

IV. Quomodo, inquis, potuit de solo Patre nasci Filius æqualis ei de quo natus est? » jam hoc enarrare non possum, et cedo Prophetæ dicenti, « Generationem » ejus quis enarrabit¹? » Quod si tu de humana generatione, qua per virginem natus est, accipiendum putas; ipse te discute, et interroga animam tuam, utrum si in generatione humana defecit, audeat enarrare divinam. « Noli ergo, inquis, dicere æqualem. » Cur non dicam quod dixit Apostolus? « Non rapinam, inquit, arbitratu est esse æqualis Deo². » Etsi enim æqualitatem illam non explicavit humanæ menti nondum purgatæ, posuit tamen in Verbo, quod in re possit inveniri purgata. Demus itaque operam mundando cordi nostro, ut inde exurgat acies, qua ista videre valeamus: « Beati enim, » inquit, mundicordes; quoniam ipsi Deum videbunt³. » Ita excedentes animalis hominis caliginosas imagines, ad serenitatem illam sinceritatemque veniemus, qua videre possimus quod dici non posse videmus.

V. Nam libello quem dignotus es mittere, si mihi sit otium, facultasque tribuatur ad singula respondere, arbitror te cogniturum, tanto minus quemque vestiri lumine veritatis, quanto magis sibi videtur nudam depromere veritatem. Quis enim ferat, ut alia omittam, et hoc solum interim commemorem quod maxime ingemui, cum apostolus Paulus dicat, « Videmus nunc per speculum in » ænigmate, tunc autem facie ad faciem, » istum jam dicere « Omni integumento relecto nudam se depromere » veritatem⁴, » qui si diceret, nudam videmus veritatem, nihil esset cæcius ista arrogantia visionis? Non

¹ Isai. LIII, 8. — ² Philip. II, 6. — ³ Math. V, 7. — ⁴ I Cor. XIII, 12.

autem dixit, videmus, sed « Depromimus; » ut non solum jam veritas inventioni mentis patere, sed etiam potestati linguæ subjacere videatur. Multa sunt, quæ de Trinitatis ineffabilitate dicantur, non ut ipsa dicatur, alioquin non est ineffabilis; sed ut illis dictis illa dici non posse intelligatur. Verum jam, ut arbitror, modum excessit epistola mea, cum per tuam me admonueris breviter scribere: sed quia institutione veterum te excusare dignatus es, non tibi absurdus videbor, si modum quarundam epistolarum Ciceronis, quia ejus quoque in litteris tuis mentionem fecisti, non te pigeat recordari.

EPISTOLA CCXLIII¹.

Domino dilectissimo et desiderantissimo fratri LÆTO (25),
AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Læto, qui perfectum mundi contemptum aggressus, videbatur sollicitari per Satanam ad repetenda quæ reliquerat. Hunc animat, ut contemptis cognatorum affectibus fortiter pergat.

I. LEGI Epistolam quam misisti fratribus, consolari te cupiens, quod multis tentationibus tua tyrocinia quætantur: in qua etiam insinuasti desiderare te litteras meas. Condolui, frater, et cessare ab scribendo non potui, ne non solum tuo, sed etiam meo desiderio negarem, quod me videbam officio debere charitatis. Si te igitur tyronem Christi profiteris, castra ne deseras, in

¹ Alias XXXVIII. que autem 243 erat, nunc 246.

quibus tibi etiam ædificanda turris est illa, de qua in Evangelio Dominus loquitur. In ea quippe stantem, et sub armis verbi Dei militantem, nulla ex parte penetrare ullæ tentationes valent. Inde et jacta in adversarium tela gravi pondere veniunt, et prospecta firmo munimine devitantur. Considera etiam Dominum nostrum Jesum Christum cum sit rex noster, tamen ea societate, qua etiam frater esse dignatus est, reges appellasse milites suos, et unumquemque ad bellandum cum rege, qui habet viginti millia, instructione decem millium idoneum esse debere præmonuit.

II. Sed paulo antequam de turre et de rege exhortatorias similitudines proponeret, attende quid dixerit: « Si quis venit ad me, et non odit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc et animam suam, non potest meus esse discipulus. Et si non tulerit crucem suam, et venerit post me, non potest meus esse discipulus. » Deinde subjungit; « Quis ex vobis volens turrinam ædificare, non primo sedet et computat si sumptus habet ad consummationem, ne quando cum posuerit fundamentum, non possit ædificare: et omnes qui transeant et vident, incipiant dicere, Hic homo cœpit ædificare, et non potuit perficere? Aut quis rex vadens committere bellum cum alio rege, non primum sedet et cogitat, si potens est cum decem millibus ei occurrere, qui cum viginti millibus venit ad illum? Cæterum dum adhuc longe est, mittit legationem, rogans pacem. » Quo autem pertinerent istæ similitudines, ipsa conclusione satis aperuit. Ait enim, « Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ sunt ejus, non potest meus esse discipulus. »

¹ Luc. XIV, 20, et seqq.

III. Itaque et sumptus ad turrem ædificandam, et bellantium valentia decem millium adversus regem, qui viginti habet, nihil est aliud quam ut renuntiet uniusquisque omnibus, quæ sunt ejus. Prælocutio autem superior cum extrema conclusione concordat. In eo enim quod unusquisque renuntiat omnibus, quæ sunt ejus, etiam illud continetur, ut oderit patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc et animam suam. Omnia enim hæc propria ejus sunt, quæ plerumque implicant et impediunt ad obtinenda, non ista propria temporaliter transitura, sed in æternum mansura communia. Quo enim tibi nunc quædam mulier mater est, hoc ipso utique non est et mihi. Quapropter hoc temporale ac transitorium est: sicut transisse jam vides quod te concepit, quod gestavit utero, quod peperit, quod lacte nutrit. Quod autem soror in Christo est, et tibi est et mihi, et omnibus quibus una cœlestis hæreditas, et pater Deus, et frater Christus, in eadem charitatis societate promittitur. Hæc æterna sunt; hæc nulla temporis labe deteruntur; hæc tanto firmiter tenenda sperantur, quanto minus privato, sed communi potius jure obtinenda prædicantur.

IV. Potes hoc facillime in ipsa tua matre cognoscere. Nam unde te nunc irretitum involvit, et ab instituto cursu retardatum reflectit et curvat, nisi ex quo tua propria mater est? Nam ex quo soror est omnium, quibus est pater Deus et mater Ecclesia, tam te non impedit, quam neque me, neque omnes fratres nostros, qui eam non privata, sicut tu in domo vestra, sed publica in domo Dei charitate diligimus. Quod ergo tu illi etiam carnali necessitudine annexeris, ad sortem valere debet familiarius colloquendi, et apertiore janua consulendi, ut hoc ipsum, quo te privatim diligit, interficiatur in

ea, ne quod ex utero suo te genuit, pluris pendat, quam quod ex utero Ecclesiae genita est tecum. Quod autem de matre dixi, hoc de tali caetera propinquitate intelligendum est. Hoc etiam quisque de anima sua cogitet, ut etiam in ipsa privatum affectum oderit, qui procul dubio temporalis est: diligat autem in ea communionem societatemque illam, de qua dictum est, « Erat illis in » Deum anima una et cor unum¹. » Sic enim anima tua non est propria, sed omnium fratrum, quorum etiam animae tuae sunt, vel potius quorum animae cum tua non animae, sed anima una est, Christi unica, quae de manu canis ut eruatur, cantatur in Psalmis². Inde ad ontemptum mortis facillime pervenitur.

V. Nec succenseant parentes hoc praecipere Dominum, ut eos oderimus, quando nobis hoc de anima nostra praecipitur. Nam sicut nunc de anima jubetur, ut eam propter Christum cum parentibus oderimus: ita quod alio loco de anima idem Dominus dicit, in parentes quoque potest congruentissime convenire: « Qui » amat, inquit, animam suam, perdet eam³. » Dicam etiam fidenter, Qui amat parentes suos, perdet eos. De anima quippe hoc ibi dixit « Oderit, » quod hinc « Perdet. » Sicut autem haec praecipitur, quo perdere jubemur animam nostram, non ad id valet ut se quisque interimat, quod inexpiabile nefas est; et tamen valet ut interimat in se carnalem animae affectum, quo cum impedimento futurae vitae praesens vita delectat; hoc est enim quod dictum est, « Oderit animam suam, » et, « Perdet eam: » quod tamen diligendo fit; quandoquidem apertissime fructum ejusdem animae acquirendae, in eodem praecipito commemorat dicens, « Qui perdiderit eam in isto » saeculo, in vitam aeternam inveniet eam: » ita de pa-

¹ Act. iv, 32. — ² Psal. xxi, 21. — ³ Joan. xii, 25.

rentibus rectissime dicitur, ut qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spiritali gladio verbi Dei carnalem affectum eorum, quo et se ipsos, et eos, quos genuerunt, implicamentis hujus saeculi obligare conantur, pie fidenterque percuciens et occidens, illud in eis vivere faciat, quo fratres sunt, quo cum filiis suis temporalibus, parentes aeternos Deum Ecclesiamque cognoscunt.

VI. Ecce rapit te studium veritatis, et cognoscendae atque percipiendae voluntatis Dei in Scripturis sanctis: rapit evangelicae praedicationis officium. Dat signum Dominus ut vigilemus in castris, ut aedificemus turrim, de qua hostem sempiternae vitae et prospicere et propellere valeamus. Rapit militem Christi tuba coelestis ad praelium, et retinet mater. Non plane talis, qualis Machabaeorum fuit, nec saltem similis Lacedaemoniis matribus, de quibus memoriae proditum est, quod filios suos, ut pro terrena patria sanguinem funderent, multo amplius atque ardentius in certamina bellica, quam signorum sonitus excitabant. Nam mater quae te ad discedendam vitam removeri a curis saecularibus non permittit, satis ostendit quemadmodum te, si opus esset, ad obeundam mortem penitus saeculum repudiare permetteret.

VII. Sed quid dicit, aut quid allegat? Forte decem illos menses, quibus viscera ejus onerasti, et dolores parturitionis, ac labores educationis. Hoc, hoc interdice verbo salutari, hoc perde matris, ut in vitam aeternam invenias eam. Hoc memento ut oderis in ea, si diligis eam, si tyro Christi es, si turris fundamenta posuisti, ne dicant transeuntes, « Hic homo coepit aedificare, et » non potuit perficere¹. » Carnalis enim affectus est iste,

¹ Luc. xiv, 30.

et adhuc veterem hominem sonat. Hunc carnalem affectum, et in nobis et in nostris, militia Christiana ut perimamus hortatur: nec tamen ita ut ingratus sit quisque parentibus, et eadem ipsa beneficia, quibus in vitam hanc editus, susceptus atque nutritus est, enumerata derideat. Servet potius ubique pietatem. Habent hæc locum ubi majora non vocant.

VIII. Mater Ecclesia, mater est etiam matris tuæ. Hæc vos de Christo concepit, hæc Martyrum sanguine parturivit, hæc in sempiternam lucem peperit, hæc fidei lacte nutrit et nutrit, cibosque majores præparans, quod adhuc parvuli et sine dentibus vagire vultis, horrescit. Hæc mater toto orbe diffusa, tam variis et multiplicibus errorum infestationibus agitur, ut abortivi jam filii ejus adversus eam infrenis armis belligerare non dubitent. Ignavia etiam atque torpore quorundam quos gremio continet, membra sua frigescere plurimis locis et fovendis parvulis minus idonea fieri dolet. Unde nisi per alios filios, unde nisi per alia membra, quorum e numero es, justum ac debitum poscit auxilium? Hujusne tu necessitates deserens, ad carnalia verba converteris? Nonne hæc gravioribus querelis insonat auribus? Nonne hæc chariora viscera, et coelestia ubera ostentat? Adde viri ejus susceptionem carnis, ne carnalibus inhæreres, et a Verbo æterno universa, quæ tibi mater improperat, ne his implicareris assumpta: adde contumelias, flagella, mortem, mortem autem crucis.

IX. Talibus concepte seminibus, talique in vitam novam connubio procreate, languescis et contabescis in veterem hominem? Ita-ne matrem terrenam non habebat Imperator tuus? Quæ tamen cum ei nuntiaretur agenti coelestia, respondit, « Quæ mihi mater, aut qui fratres? »

¹ Matth. xii, 48.

Et extendens manum in discipulos suos, dixit, non pertinere ad cognationem suam, nisi qui facerent voluntatem Patris ejus. In quo numero profecto etiam ipsam Mariam benignus inclusit: faciebat enim et illa voluntatem Patris. Ita optimus Magister atque divinus, et maternum nomen, quod ei quasi privatum propriumque nuntiaverant, quia terrenum erat, in comparatione coelestis propinquitatis abjecit: et eandem coelestem propinquitatem, in discipulis suis commemorans, quo sibi rursus consortio generis, cum cæteris sanctis virgo illa cohæreret, ostendit. Et ne isto saluberrimo magisterio, quo contemni carnalem affectum in parentibus docuit, adminiculum error acciperet, quo matrem habuisse a quibusdam negatur, alio loco discipulos monuit, ne se patrem in terris dicant habere, ut quomodo illos manifestum est habuisse patres, sic se habuisse matrem manifestaret, cujus tamen terrena cognatione contempta, contemnendarum talium necessitudinum discipulis præberet exemplum.

X. Hæc ergo interrumpuntur vocibus matris tuæ, et inter hæc locum invenit commemoratio prægnantis atque lactantis, ut de Adam et Eva, alius Adam nascereris et nutrireris? Respice potius, respice Adam secundum de coelo, et porta cum coelestis imaginem, sicut terreni portasti. Imo et hic habeant locum materna ipsa beneficia, quæ tibi ad enervationem cordis enumerantur: habeant prorsus locum; noli esse ingratus, repende gratiam matri tuæ, repende spiritualia pro carnalibus, pro temporalibus sempiterna. Sed non vult sequi? non impediatur. Non vult converti in melius? cave ne te in deterius pervertat, et evertat. Quid interest utrum in uxore, an in matre, dum tamen Eva in qualibet muliere caveatur? Nam ista umbra pictatis de foliis illius arboris venit,

quibus se primum parentes nostri in illa damnabili nuditate texerunt. Et quidquid in illis verbis atque suggestionem quasi officium tibi charitatis obtendit, ut a germanissima atque sincerissima Evangelii charitate te detorqueat, ad astutiam serpentis pertinet, et ad duplicitatem regis illius, qui habet viginti millia, quam nos docemur decem millium, hoc est cordis, in qua Deum quærimus, simplicitate superare.

XI. His potius intende, charissime, et tolle crucem tuam et sequere Dominum. Nam cum te præsens animadvertentem domesticis curis a divino studio retardari, ferri te potius et duci a cruce tua, non eam te ferre ac ducere sentiebam. Crucem enim nostram, quam Dominus portare a nobis jubet, ut eum expeditissimi sequamur, quid aliud quam mortalitatem carnis hujus significat? Ipsa enim nos cruciat donec absorbeatur mors in victoriam. Crux ergo hæc ipsa crucifigenda est, et transfigenda est clavis timoris Dei, ne solutis et liberis membris reluctantem portare non possis. Sequi enim Dominum nisi eam portans, omnino non vales. Nam quomodo eum sequeris, si non es ejus? « Qui autem Jesu Christi sunt, » ait Apostolus, « carnem suam crucifixerunt cum passionibus et desideriis ¹. »

XII. Si quid sane pecuniæ res tua familiaris habet, cujus te implicari negotio nec oportet nec decet, revera tribuendum est matri et domesticis tuis. Horum quippe indigentia, si pauperibus ut sis perfectus, instituisti distribuere talia tua, primum apud te locum obtinere debet. « Si quis enim suis et maxime domesticis, » ait Apostolus, « non providet, fidem negavit, et est infideli deterior ². » Quibus ordinandis rebus, si ut collum exueres induendum sapientiæ vinculis: profectus a nobis es, quid tibi

¹ Galat. v, 24. — ² 1 Tim. v, 8.

nocent, aut quo pacto te pervellunt matris lacrymæ fluentes carne, aut servi fuga, aut mors ancillarum, aut fratrum morbosa valetudo? Si est in te charitas ordinata, scias præponere majora minoribus, et misericordia moveri, ut pauperes evangelizentur, ne messis Domini copiosa, operariorum inopia, in prædam volucris jaceat, et paratum habere cor ad sequendum Domini voluntatem, in eo quod vel flagellando vel parcendo agere statuerit cum servis suis: hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit in omnibus. Obsecro te ut caveas ne majorem tristitiam des bonis fratribus torpore tuo, quam lætitiæ alacritate jam dederas. Commendare te autem litteris quibus voluisti, tam superfluum putavi, quam si quisquam te mihi eodem modo commendare voluisset.

EPISTOLA CCXLIV¹.

Domino vere ac merito charissimo et prædicando fratri
CHRISIMO, AUGUSTINUS in Domino salutem.

Augustinus Chrisimo, consolans ne deficiat in adversis.

I. RUMOR ad me detulit, Deus faciat ut non sit, sic te animo perturbatum, ut multum mirer prudentiam tuam et Christianum animum parum cogitare rerum terrenarum conditionem nullo modo æquari posse cœlestibus, ubi cor nostrum et spes nostra collocanda est. Vir cordate, numquid aut totum bonum tuum in his rebus erat, quas nunc videris amittere: aut tam magnum bonum illic deputabas, ut eo subtracto sic tenebrescat

¹ Alias LXXXIII. quæ autem 244 erat, nunc 79.